

UMUT JOURNAL

www.umutjournal.com

VOLUME 2 / ISSUE 1 / MARCH 2026

Cilt 2 / Sayı 1 / Mart 2026

Uluslararası Hakemli Dergi
International Peer-Reviewed Journal

ISSN: 3062-3073

UMUT JOURNAL

UMUT

Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi
Cilt 2, Sayı 1 – Mart 2026
ISSN: 3062-3073

INJOMU

International Journal of Multidisciplinary Findings
International Peer-Reviewed Journal
Volume 2, Issue 1 – March 2026
ISSN: 3062-3073

Bu dergideki tüm makaleler turnitin programında taranmıştır.
All articles in this journal have been scanned in the turnitin programme.

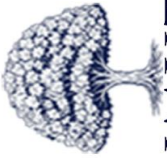
Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

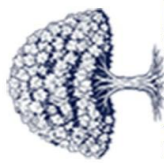
Research and Publication Ethics have been respected in the published articles; the international standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into consideration.

KÜNYE

UMUT JOURNAL

Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi
International Journal Of Multidisciplinary Findings

UMUT JOURNAL

Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi
International Journal Of Multidisciplinary Findings

İNDEKSLER
INDEXES

UMUT
JOURNAL

İNDEKSLER / INDEXES

Yılda iki kez, **Mart** ve **Eylül** aylarında yayınlanmakta olup, her bir sayı, alanında uzman (Doktor, Doçent, Profesör) hakemler tarafından titizlikle değerlendirilen özgün çalışmaları içermektedir. Dergi, multidisipliner alanlarda özgün araştırmalar, incelemeler ve eleştiriler yayınlamayı amaçlayan hakemli, uluslararası bir akademik dergidir. Dergimiz, Antropoloji, çeviribilim, dilbilim, filoloji, diş hekimliği, eczacılık, edebiyat ve kültürel miras, eğitim bilimleri, ekonomi, güzel sanatlar, halk bilimi, hukuk, İlahiyat, iktisadi ve idari bilimler, mimarlık, müzik, örgütsel davranış ve liderlik, psikoloji, sağlık bilimleri, sosyal bilimler, tıp, turizm ve işletme, uluslararası ilişkiler, yönetim bilimleri ve diğer ilgili disiplinlerdeki güncel bilgileri, teorik çerçeveleri ve uygulama örneklerini akademik camiaya sunmayı hedeflemektedir.

*It is published twice a year, in **March** and **September**, and each issue contains original studies that are meticulously evaluated by referees who are experts in their fields (Doctor, Associate Professor, Professor). The journal is a peer-reviewed, international academic journal that aims to publish original research, reviews and criticism in multidisciplinary fields. Our journal aims to present current information, theoretical frameworks, and application examples in Anthropology, translation studies, linguistics, philology, dentistry, pharmacy, literature and cultural heritage, educational sciences, economics, fine arts, folklore, law, theology, economic and administrative sciences, architecture, music, organizational behavior and leadership, psychology, health sciences, social sciences, medicine, tourism and business, international relations, management sciences, and other related disciplines to the academic community.*

CİLT | VOLUME 2

/ SAYI | ISSUE 1

/ MART | MARCH 2026

YAYIN DİLİ / PUBLICATION LANGUAGE

Türkçe - İngilizce / Turkish - English

İMTİYAZ SAHİBİ - YAYINCI | PROPRIETOR - PUBLISHER

Emine Şanda

TASARIM | DESING

Oresoft Yazılım Ltd. Şti.

YÖNETİM YERİ VE YAZIŞMA ADRESİ

MANAGEMENT CENTER AND COMMUNICATION

www.umutjournal.com

editor@umutjournal.com

info@umutjournal.com

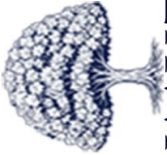
Sırrı Çelik Bulvarı No: 4 Kat: 9/124 Çekmeköy / İstanbul / Türkiye

UMUT JOURNAL'de yer alan makalelerdeki görüşler, bu görüşlerden doğabilecek hukuki ve cezai sorumluluklar, varsa yazım eksiklikleri ve hataları makale sahiplerine ait olup Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi'ni - UMUT JOURNAL'i bağlamaz.

The opinions in the articles in UMUT JOURNAL, the legal and criminal responsibilities that may arise from these opinions, and the spelling deficiencies and errors, if any, belong to the article owners and do not bind the International Journal of Multidisciplinary Findings - UMUT JOURNAL.

Bu dergide yayımlanan eserlerin telif hakları yazarlarına aittir. Bu nedenle Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi (UMUT JOURNAL) yazarlardan hakem değerlendirme ücreti talep etmez ve makalesi yayımlanan yazarlara ödeme yapmaz. Makaleler, Creative Commons Alıntı-Gayriticari 4.0 (CC BY-NC) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Lütfen yazar ile iletişime geçmek için iletişim bilgilerinin yer aldığı eserin ilk sayfasına bakınız.

The copyrights of the works published in this journal belong to their authors. For this reason, the International Journal of Multidisciplinary Findings (UMUT JOURNAL) does not demand a peer review fee from the authors and does not pay the authors whose articles are published. Articles are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY-NC) International Licence. Please see the first page of the manuscript for contact information to contact the author.

UMUT
JOURNAL

BAŞ EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Assist. Prof. Dr. Mehmet Nuri Şanda *Ardahan University - Ardahan - Türkiye*

EDİTÖRLER / EDITORS

Assist. Prof. Dr. Hatice Ertürk *Ardahan University - Ardahan - Türkiye*

Assist. Prof. Dr. Doğan Gün *Mersin University - Mersin - Türkiye*

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ / ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Assoc. Prof. Dr. Fatma Köprülü *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

Assist. Prof. Dr. Bashir Saade *University of Stirling - Scotland - United Kingdom (UK)*

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ / TURKISH LANGUAGE EDITOR

Prof. Dr. Mustafa Yeniasır *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

Assist. Prof. Dr. Hatice Veli *Istanbul Gelisim University - Istanbul - Türkiye*

ALAN EDİTÖRLERİ / AREA EDITORS

ANTROPOLOJİ / Anthropology

Prof. Dr. Antonella Minelli *University of Molise - Molise - Italy*

ÇEVİRİBİLİM, DİLBİLİM, FİLOLOJİ / Translation Studies, Linguistics, Philology

Prof. Dr. Natalia Luchianciuc *B.P. Hasdeu State University - Moldova*

Assoc. Prof. Dr. Jozef Stefcik *University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia*

ECZACILIK / Pharmacy

Assist. Prof. Dr. Güner Ekiz Dinçman *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

EDEBİYAT VE KÜLTÜREL MİRAS / Literature and Cultural Heritage

Assist. Prof. Dr. Sandra Guglielmi *University of Molise - Molise - Italy*

EĞİTİM BİLİMLERİ VE PEDAGOJİ / Educational Sciences and Pedagogy

Prof. Dr. Kulash Mamirova *Kazakh National Women's Teacher Training University - Kazakhstan*

EKONOMİ, İKTİSAT, İŞLETME / Economics, Political Economy, Business Administration

Assoc. Prof. Dr. Martin Gress *University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia*

Assoc. Prof. Dr. Roşca-S. Liudmila *B.P. Hasdeu State University - Moldova*

HALK BİLİMİ / Folklore

Prof. Dr. Burak Gökbulut *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

HUKUK / Law

Assist. Prof. Dr. Ieva Zentelyte *Mykolas Romeris University - Vilnius - Lithuania*

MİMARLIK / Architecture

Assoc. Prof. Dr. Çilen Erçin *European University of Lefke - Lefke - TRNC (Cyprus)*

MÜZİK - SANAT / Music - Art

Prof. Dr. Katarina Eric *University of Kragujevac - Kragujevac - Serbia*

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ, YÖNETİM, LİDERLİK / Organisational Behaviour, Management, Leadership

Assist. Prof. Dr. Cemile Şeker *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

PSİKOLOJİ / Psychology

Prof. Dr. Rejep Rejepov *Cyprus Aydin University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)*

SAĞLIK BİLİMLERİ / Health Sciences

Assoc. Prof. Maral Kargin *European University of Lefke - Lefke - TRNC (Cyprus)*

SOSYAL BİLİMLER / Social Sciences

Assist. Prof. Dr. Yaroslav Pylypchuk *National Pedagogical Dragomanov University - Kyiv, Ukraine*

SOSYOLOJİ / Sociology

Assist. Prof. Dr. Kateryna Bannikova *Kharkiv University of Humanities - Kharkiv - Ukraine*

TIP / Medicine

Prof. Dr. Gülay Durmuş Altun *Girne American University - Girne - TRNC (Cyprus)*

TURİZM VE İŞLETME / Tourism and Management

Assist. Prof. Dr. Özlem Uzunsaf *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

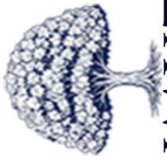
ULUSLARARASI İLİŞKİLER / International Relations

Prof. Dr. A. İnci Sökmen Alaca *Istanbul Arel University - Istanbul - Türkiye*

UMUT JOURNAL EDITÖR KURULU
BOARD EDITORS

UMUT JOURNAL
Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi
International Journal Of Multidisciplinary Findings

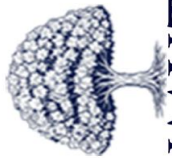
UMUT JOURNAL

BİLİM KURULU / SCIENCE BOARD

Prof. Dr. Peter Benjamin Golden	<i>Rutgers, The State University of New Jersey - USA</i>	
Prof. Dr. Nazife Aydınoglu	<i>International Final University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)</i>	
Prof. Dr. Kateryna G. Mykhaylyova	<i>Kharkiv University of Humanities - Kharkiv - Ukraine</i>	
Prof. Dr. Rabije Murati	<i>University of Tetovo - Tetova - Republic of North Macedonia</i>	
Prof. Dr. Mirzana Pasic-Kodric	<i>International University of Sarajevo - Bosnia and Herzegovina</i>	
Prof. Dr. Liailia Mingazova	<i>Kazan Federal University - Kazan - Russian Federation</i>	
Prof. Dr. Aşkın Kiraz	<i>Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)</i>	
Prof. Dr. Nadiia Stezhko	<i>Kyiv National Economic University - Kyiv - Ukraine</i>	
Prof. Dr. A. Nurdan Atamtürk	<i>University of Kyrenia - Kyrenia - TRNC (Cyprus)</i>	
Prof. Dr. Zhyldyz Urmanbetova	<i>Kyrgyz-Turkish Manas University - Bishkek, Kyrgyz Republic</i>	
Prof. Dr. Mehtap Tiryakioğlu	<i>Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)</i>	
Prof. Dr. Elçin İbrahimov	<i>Karabakh University - Xankendi - Azerbaijan</i>	
Assoc. Prof. Dr. Behçet Varışlı	<i>International Final University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)</i>	
Assoc. Prof. Dr. Eva Jancikova	<i>University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia</i>	
Assoc. Prof. Dr. Artea Panajotovic	<i>Alfa BK University - Belgrade, Serbia</i>	
Assoc. Prof. Dr. Jolita Dudaite	<i>Mykolas Romeris University - Vilnius - Lithuania</i>	
Assoc. Prof. Dr. Richard Szanto	<i>University of Szeged - Szeged - Hungary</i>	
Assoc. Prof. Dr. Saida Quliyeva	<i>Baku State University - Baku - Azerbaijan</i>	
Assoc. Prof. Dr. Dragica Zugic	<i>University of Donja Gorica - Podgorica - Montenegro</i>	
Assoc. Prof. Gabriela Dubcova	<i>University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia</i>	
Assist. Prof. Dr. Andreja Mihailovic	<i>University of Montenegro - Podgorica - Montenegro</i>	
Assist. Prof. Dr. Radka Stolarikova	<i>Czech University of Life Sciences Prague - Czechia</i>	

BİLİM KURULU
SCIENCE BOARD

UMUT JOURNAL
Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi
International Journal Of Multidisciplinary Findings

UMUT
JOURNAL

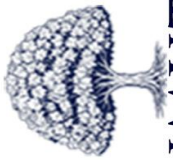
HAKEM LİSTESİ / LIST OF REVIEWERS

- Prof. Dr. Halil Tokcan** *Gazi University – Ankara – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0002-0312-2471>
- Prof. Dr. Ela Ayşe Köksal** *Niğde Ömer Halisdemir University - Niğde – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0001-7309-1458>
- Prof. Dr. Mehmet Çağlar** *European University of Lefke - Lefke – TRNC*
<https://orcid.org/0000-0001-8288-445X>
- Prof. Dr. Ahmet Güneyli** *European University of Lefke - Lefke – TRNC*
<https://orcid.org/0000-0002-2168-1795>
- Prof. Dr. Niginahon Shermuhamedova** *National University of Uzbekistan, Tashkent – Uzbekistan*
<https://orcid.org/0000-0001-6887-2479>
- Prof. Dr. Seitalieva Gulmiza** *International University of Kyrgyzstan*
<https://orcid.org/0000-0002-0498-4591>
- Assoc. Prof. Dr. Adem Çakır** *SBÜ Çanakkale M.Akif Ersoy Devlet Hastanesi – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0002-4966-4882>
- Assoc. Prof. Dr. Hamit Çelik** *Buhara Hastanesi - Erzurum – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0002-8654-2518>
- Assoc. Prof. Dr. Murat Fidan** *Kastamonu University - Kastamonu – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0002-4492-4446>
- Assoc. Prof. Dr. Asil Kaya** *Ardahan University- Ardahan – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0003-2593-5622>
- Assist. Prof. Dr. Elif Yeşiltepe Turşucu** *Ardahan University - Ardahan – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0001-6667-6925>
- Assist. Prof. Dr. Aysel Fedai** *Mardin Artuklu University - Mardin – Türkiye*
<https://orcid.org/0000-0002-7995-4194>

HAKEM LİSTESİ
LIST OF REVIEWERS

UMUT JOURNAL

Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi
International Journal Of Multidisciplinary Findings

UMUT JOURNAL

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

Sosyal Bilimler / Social Sciences

- Makbule Bakırcı** *OSMANLI VERGİ SİSTEMİNDE MALİKÂNE UYGULAMASI VE 19. YÜZYIL DEĞİŞİM SÜRECİ: ADANA SANCAĞI ÖRNEĞİ* **1-37**

Malikâne Practice in the Ottoman Tax System and the 19th Century Change Process: The Case of Adana Sanjak

- Murat Turan** *LÂTİF ÖKTEM ARŞİVİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: DİYARBAKIR'DAKİ MAARİF TEŞKİLATI VE RESMÎ TÖRENLER (1927-1929)* **38-62**

An Examination of the Lâtif Öktem Archive: The Education Organization and Official Ceremonies in Diyarbakır (1927-1929)

- Zhyldyz Urmanbetova** *IDEAS OF THE PHILOSOPHY OF CULTURE IN THE CONTEXT OF N. HARTMANN'S PHILOSOPHY OF HISTORY* **63-73**

N. Hartmann'in Tarih Felsefesi Bağlamında Kültür Felsefesine Dair Fikirler

- Kulash Mamirova** *THE CONTENT AND SKILLS OF FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS IN GEOGRAPHY LESSONS* **74-88**

Coğrafya Derslerinde Öğrencilerin Fonksiyonel Okuryazarlık İçeriği ve Becerileri

Tıp / Medicine

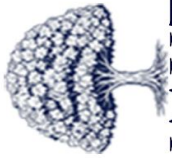
- Ahmet Yatır Murat Yücel Hatice Turan Behçet Varışlı** *THE ROLE OF CLAUDİN-5 İN COVID-19 DİSEASE AS A SEVERE ACUTE RESPIRATORY ILLNESS* **89-106**

Şiddetli Akut Solunum Yolu Hastalığı Olarak COVID-19 Hastalığında Claudin-5'in Rolü

Eğitim Bilimleri / Educational Sciences

- Kainat Firdos Fatma Köprülü** *ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ENGLISH LANGUAGE EDUCATION: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS* **107-120**

İngilizce Dil Eğitiminde Yapay Zekâ: Bir Bibliyometrik Analiz

Murat Turan

LÂTİF ÖKTEM ARŞİVİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: DİYARBAKIR'DAKİ MAARİF TEŞKİLATI VE RESMÎ TÖRENLER (1927-1929)

Özet: Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim alanında yapılan düzenlemeler, toplumsal dönüşüm ve modernleşme sürecinin temel unsurlarından biri olmuştur. Bu çalışma, SALT Araştırma kataloğunda yer alan ve Lâtif Öktem'e ait arşivde bulunan fotoğraflar üzerinden Diyarbakır'daki erken Cumhuriyet dönemi eğitim faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel malzemesini, 1927-1929 yılları arasında çekilmiş fotoğraflar oluşturmaktadır. Çalışmada görsel tarih yaklaşımı ve belge çözümlemesi yöntemi benimsenmiş, fotoğraflar mekânsal düzen, katılımcıların konumlanması, kıyafet tercihleri, sembolik unsurlar ve törensel uygulamalar çerçevesinde incelenmiştir. Fotoğrafların arka yüzlerinde yer alan tarih, mekân ve kişi bilgileri, birincil veri olarak değerlendirilmiş, konuya ilişkin akademik literatürden de yararlanılmıştır. İncelenen görseller, Diyarbakır'da düzenlenen eğitim ve tören faaliyetlerinin okul ve belediye gibi kamusal mekânlarda, millî semboller ve lider temsilcileri eşliğinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Kadınlarla ilgili toplu fotoğraflar, eğitim yoluyla kadınların kamusal alandaki görünürlüklerinin arttığını ortaya koyan önemli görsel veriler sunmaktadır. Ayrıca kıyafet devriminin yerel bürokrasi ve eğitim kadroları üzerindeki yansımaları fotoğraflar üzerinden izlenebilmektedir. Arşiv materyali, Cumhuriyet modernleşmesinin Diyarbakır'da eğitim politikaları aracılığıyla yerel ölçekteki yansımalarını ortaya koymasından önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Millet Mektepleri, Diyarbakır, Cumhuriyet Modernleşmesi, Maarif Teşkilatı, Lâtif Öktem Arşivi.

An Examination of the Lâtif Öktem Archive: The Education Organization and Official Ceremonies in Diyarbakır (1927-1929)

Abstract: The educational reforms implemented in the early years of the Republic constituted a foundational element in the broader process of social transformation and modernization. The objective of this study is to examine educational activities in Diyarbakır during the early Republican period. The examination will be based on photographs found in the SALT Research catalog and in the archive belonging to Lâtif Öktem. The primary material for the research consists of photographs taken between 1927 and 1929. The study employs a visual history approach and a document analysis method, examining the photographs in terms of spatial arrangement, the positioning of participants, clothing choices, symbolic elements, and ceremonial practices. The dates, locations, and personal information on the backs of the photographs were evaluated as primary data, and academic literature on the subject was also utilized. The examined images demonstrate that educational and ceremonial activities in Diyarbakır were conducted in public spaces, including schools and municipalities, accompanied by national symbols and representations of leaders. Group photographs of women provide significant visual data, indicating that education has been shown to increase women's visibility in the public sphere. Additionally, the photographic evidence provides a means to examine the impact of the clothing revolution on local bureaucracy and educational staff. The archival material provides significant data regarding the local-scale reflections of Republican modernization in Diyarbakır through educational policies.

Keywords: Public Schools, Diyarbakır, Republican Modernization, Ministry of Education, Lâtif Öktem Archive.

Atf için / How to cite this article (APA 6): Turan, M. (2026). Lâtif Öktem Arşivi Üzerine Bir İnceleme: Diyarbakır'daki Maarif Teşkilatı ve Resmî Törenler (1927-1929). *Uluslararası Multidisipliner Tespitler Dergisi*, 2(1), 38-62.

Assist. Prof. Dr. , Faculty of Humanities and Letters, Ardahan University, Ardahan, Türkiye. muratturan@ardahan.edu.tr, (Corresponding Author / Sorumlu Yazar)

<https://orcid.org/0000-0002-8908-5199>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International Licence. (Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.)

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19319350>

UMUT Journal, Mart/March 2026, 2(1), 38-62.

ISSN: 3062-3073 - www.umutjournal.com

ARTICLE HISTORY / MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderim (Received): 06.12.2025

Revizyon (Revised): 20.02.2026

Kabul (Accepted): 18.03.2026

GİRİŞ

İstanbul merkezli bir araştırma ve kültürel bir merkez niteliği taşıyan SALT Araştırma, 2011 yılında Garanti BBVA tarafından bankanın kültür ve sanat alanındaki faaliyetlerini tek bir yapı altında toplamak amacıyla kurulmuştur. Osmanlı döneminden Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan modernleşme ve toplumsal değişim süreçlerini çok yönlü bir bakış açısıyla inceleyen SALT Araştırma, sergi, yayın, program ve arşiv çalışmaları yürütmektedir. Türkiye'nin kültürel, sanatsal, mimarî, eğitim ve sosyo-ekonomik tarihine ilişkin birincil kaynakları sistematik biçimde derleyen kapsamlı bir araştırma programı niteliğindedir. Kişi ve kurum arşivleri, mimarî çizimler, fotoğraf koleksiyonları, yazışmalar, nadir eserler ve süreli yayınlardan oluşan koleksiyonlarıyla, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik, eğitim, toplumsal ve ekonomik tarih alanlarında yürütülen çalışmalara önemli bir altyapı sağlamaktadır.

SALT Araştırma bünyesinde çok sayıda arşiv koleksiyonu mevcuttur. Bu koleksiyonlardan biri de çalışmanın temel konusunu teşkil eden Lâtif Öktem'e ait fotoğraf arşividir (SALT Araştırma). Söz konusu bu arşiv, Kasım 2025 tarihinde araştırmacıların erişimine açılmıştır. Lâtif Öktem (1894-1985), Maarif Vekâleti bünyesinde öğretmen, müfettiş ve maarif müdürlüğü görevlerinde bulunmuş bir kişidir.¹ Lâtif Öktem'in Cumhuriyet'in ilk yıllarında Diyarbakır'da (Diyarbakir) görev yaptığı döneme ait arşiv koleksiyonunda, okul müdürleri, öğretmenler, öğrenciler ile birlikte şehrin ileri gelenleri, askerler ve resmî görevlilerin bulunduğu 134 fotoğraflık kıymetli bir albüm yer almaktadır. Bu albüm, SALT Araştırma kayıtlarında "*Diyarbakır'daki Okulların Fotoğraf Albümü*" şeklinde kayıtlıdır. Bu fotoğraf albümünü hazırlayanlar ise "*Foto Yıldız-Foto Şükürü*" olarak belirtilmektedir. Albümün iç kapağında el yazısıyla hazırlanmış şu metin yer almaktadır: "*1928-29 senesi ilk mekteplerin tarafından alınmış olan muhtelif intibaatna ait işbu albüm bir vesilei tahattür olmaz üzere maarif müdürü muhterem Lâtif Bey'e naçizâne takdim eylerim. 26/6/929 S. Gazi Mustafa Kemal Müdürü Şükürü.*" Bu ifadeden anlaşılacağı üzere albümü hazırlayan ve Lâtif Öktem'e armağan eden isim Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi Müdürü Şükürü Bey'dir. Lâtif Öktem'in Arşivi'nde bu albüm dışında, Diyarbakır'daki eğitim hayatını yansıtan çeşitli fotoğraflar da bulunmaktadır. Gerek bu albümde gerekse albüm dışında bulunan fotoğrafların arka yüzlerinde, çekim tarihine, mekâna ve kişilere ilişkin özgün açıklayıcı notlar yer almaktadır.

Çalışmanın amacı, 1927 ile 1929 yılları arasını kapsayan fotoğraflar üzerinden Diyarbakır'daki eğitim hayatını ve bu dönemdeki kamusal görünümü incelemektir. Özellikle 1929 Millet Mektepleri'nin açılışı ve faaliyetlerinin şehirdeki yansımaları, görsel kaynaklar kullanılarak analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra şehirde gerçekleştirilen resmî törenlerin kutlama biçimleri ile Cumhuriyet dönemi kıyafet devriminin bölge yöneticileri ve toplum üzerindeki değişiminin fotoğraflara nasıl yansıdığı, çalışmanın ana inceleme alanlarından birini oluşturmaktadır. 1927-1929 yıllarını kapsayan bu fotoğraflar, Diyarbakır'daki eğitim ve kamusal hayatın somut göstergeleri olarak önem taşımaktadır. Bu tarafla söz konusu fotoğraflar, eğitim tarihinin yanı sıra Cumhuriyet döneminin toplumsal ve kültürel dönüşüme yönelik önemli bulgular barındırmaktadır.

Çalışma, 1927-1929 yılları arasına ait fotoğraflar üzerinden şu sorulara odaklanmaktadır: 1929 Millet Mektepleri'nin açılışı ve faaliyetleri Diyarbakır'da nasıl bir görünüm arz etmektedir? Şehirdeki resmî merasimler hangi biçimlerde icra edilmekte ve bu durum fotoğraflara nasıl yansımaktadır? Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen kıyafet devriminin bölge yöneticileri ve halk üzerindeki etkileri nelerdir ve bu değişim görsel belgelerde nasıl yansıtılmaktadır? Bu

¹ Lâtif Öktem'in çocuklara yönelik hazırlanmış olduğu *Arılar: Çocuklarıma Şiirler, Masal ve Hikâyeler* adlı bir eseri de bulunmaktadır. Şiir, masal ve hikâyeleri bir araya getiren bu kitapta millî bilinç, tarihî şahsiyetlere saygı, eğitim sevgisi, doğa duyarlılığı ve toplumsal dayanışma gibi temalar öne çıkmaktadır. 1950'ler Türkiye'sinin millî ve ahlaki eğitim anlayışını yansıtan eser, çocukların karakter gelişimini desteklemeyi, kültürel ve tarihî farkındalıklarını güçlendirmeyi amaçlayan öğretici bir derleme niteliğindedir (Öktem, 1958).

sorular doğrultusunda fotoğraflar, dönemin eğitim ve toplumsal yapısını anlamaya yönelik birincil kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

DİYARBAKIR'DA MAARİF FAALİYETLERİ VE MİLLET MEKTEPLERİ'NİN KURULUŞU

Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen devrimler, eğitim ve öğretim alanında yapısal ve kapsamlı bir dönüşüm sürecini başlatmış ve bu süreç okur-yazarlık oranlarının yükseltilmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Devletin okul yapımına ve öğretmen yetiştirilmesine öncelik vermesi, ilköğretimin zorunlu ve parasız hale getirilmesiyle birlikte, eğitim sisteminin kurumsallaşmasına ve merkezi bir yapı kazanmasına katkıda bulunmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim kurumlarının tek bir sistem altında toplanması, öğretimde birlik sağlanmasını mümkün kılmıştır. Müfredat programları, toplumun sosyal ihtiyaçları ve çağdaş bilim anlayışı doğrultusunda yeniden şekillendirilmiş, millî kimlik bilincine sahip bireyler yetiştirilmesi temel amaç olarak benimsenmiştir. Latin harflerinin kabulü ise geniş halk kitlelerinin okuma-yazma yönelimini artırmış ve bu alanda kayda değer ilerlemelerin sağlanmasına zemin hazırlamıştır (İnan, 1998, s. 186).

Cumhuriyet yönetimi, Millet Mektepleri'nin kuruluşundan önce eğitim alanında kapsamlı düzenlemelere yönelmiş ve özellikle öğretmen ihtiyacının karşılanmasını öncelikli bir mesele olarak ele almıştır. Bu doğrultuda yürütülen çalışmalar, Millet Mektepleri'nin açılmasıyla birlikte ortaya çıkan öğretmen açığının kısmen giderilmesine katkı sağlamış ve eğitim seferberliğinin daha düzenli bir zeminde yürütülmesini mümkün kılmıştır. Cumhuriyet yöneticileri öğretmenlik mesleğini, rejimin ideolojik ve toplumsal dönüşüm sürecinin temel unsurlarından biri olarak değerlendirmiştir. Türk Devrimleri'nin kalıcılığı, öğretmenlerin toplumsal alandaki etkisine bağlanmış ve bu nedenle öğretmen yetiştirme meselesi rejimin inşasında stratejik bir alan olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra ülkedeki düşük okur-yazarlık oranının yükseltilmesi de öğretmen yetiştirmenin başlıca gerekçelerinden biri olmuştur. Bu çerçevede öncelik, ilköğretim öğretmeni yetiştirmeye verilmiş, şehir, kasaba ve köyler için farklı politikalar benimsenmiştir. Yapılan yasal ve kurumsal düzenlemelerle mali sorunların giderilmesine çalışılmış, yeni öğretmen okulları açılmış ve mevcut kurumların kapasiteleri artırılmıştır (Öztürk, 1996, s. 249). 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı "*Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun*" ile Latin alfabesinin kabul edilmesinin ardından, yeni harflerin kısa sürede topluma öğretilmesi ve okuma-yazma bilmeyen yetişkin nüfusun okur-yazar hale getirilmesi amacıyla Millet Mektepleri'nin kurulması kararlaştırılmıştır (Şahin, 1992, ss. 214-220). Millet Mektepleri'nin kuruluşuna ait yönetmelik, 11 Kasım 1928 tarihinde kabul edilmiş (BCA, 30.18.1.2.), 24 Kasım 1928 tarihinde bu yönetmelik yayımlanmış (BCA, 180.9.0.0.) ve 1 Ocak 1929 tarihinde ise Millet Mektepleri teşkilatının faaliyete geçirilmesine karar verilmiştir (BCA, 490.1.0.0). Millet Mektepleri, A ve B dershaneleri şeklinde iki aşamalı olarak teşkilatlandırılmıştır. A dersliklerinde temel okuma-yazma öğretimi yapılırken, B dersliklerinde ise günlük yaşam bilgileri kazandırılması amaçlanmıştır. Okul bulunan yerlerde sabit mektepler açılmış, okul bulunmayan yerlerde ise gezici mektepler kurulmuştur. Uygulama, özel mektepler, köy dershaneleri ve 1930'dan itibaren halk okuma odaları aracılığıyla genişletilmiştir (Doğan, 2012, ss. 399-400). Uygulamanın ilk yıllarında ülke genelinde yoğun bir eğitim faaliyeti yürütülmüş, 16-45 yaş aralığındaki kadın ve erkek yurttaşlar, okul bulunan yerlerde bu kurslara katılmıştır (Binbaşıoğlu, 2014, s. 382).

Millet Mektepleri ile okuma-yazma bilmeyen yetişkin nüfusun okur-yazarlık düzeyini artırmayı hedeflenmiştir. Bu kurumlarda yalnızca A derslikleri aracılığıyla okuma-yazma öğretimi yapılmamış, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi temel alanları kapsayan B derslikleriyle daha geniş kapsamlı bir halk eğitimi anlayışı benimsenmiştir. Bununla birlikte Millet Mektepleri'nin öncelikli amacı yetişkinleri mümkün olan en kısa sürede okur-yazar hale getirmektir (Kocabaşoğlu, 1991, ss. 113-114). Latin harfleri değişikliğinin başarıya ulaşabilmesi için zorunlu görülen bu teşkilatlanma ile yeni alfabenin benimsetilmesi ve toplumun kültürel dönüşüm sürecine katılımının sağlanması amaçlanmıştır (Kayıran, 2015, ss. 7-8). Bu doğrultuda daha önceden faaliyet gösteren Halk Dershaneleri teşkilatından faydalanılarak, 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açılmıştır (Kılınç, 2018, ss. 94-95). Millet Mektepleri yalnızca teknik anlamda okur-yazarlık kazandırmakla yetinmeyip, yurttaşlık bilgisi dersleri aracılığıyla bireylere "*vatandaşlık*

hak ve vazifeleri" konusunda temel bilgiler vermek ve yeni rejimin değerlerini benimsetmeyi de amaçlamaktaydı. Dolayısıyla Millet Mektepleri'nin bir okuma-yazma seferberliği aracı ve Cumhuriyet ideolojisinin toplumsal düzeyde yerleşmesini sağlayan yaygın eğitim kurumları olarak tasarlandığı söylenebilir (Albayrak, 1994, ss. 473-479).

Mustafa Kemal Paşa, Millet Mektepleri'nin genel başkanlığı ve başöğretmenliği görevlerini üstlenmiş ayrıca üst düzey devlet yöneticileri ve bakanlık müfettişleri de sürece dahil olarak uygulamanın gerçekleştirilmesinde aktif görev almıştır. İl, ilçe, bucak ve köy düzeyinde oluşturulan kurullar, dersliklerin hazırlanması, eğitim araç-gereçlerinin temini, derslerin düzenli yürütülmesi ve öğretmenlerin devamının sağlanması gibi görevleri üstlenmiştir. Millet Mektepleri'nin teşkilatlanması, mevcut eğitim sistemiyle paralel biçimde tasarlanmıştır. Eğitim yöneticileri ve öğretmenler, asli görevlerinin yanı sıra bu okullarda da sorumluluk almış, öğretmen atamadan programın uygulanmasına, öğrenci devamının sağlanmasından diploma verilmesine kadar geniş bir görev alanı belirlenmiştir. Her öğretmen 30-50 kişilik gruplara ders vermekle yükümlü tutulmuş ve dersliklerin düzenli işleyişinden sorumlu kılınmıştır. Millet Mektepleri bu yönüyle merkezi ve yerel unsurların iş birliği içinde yürüttüğü kapsamlı bir okur-yazarlık seferberliği niteliği taşımaktadır (Şimşir, 2008, ss. 237-238).

1929 yılında Diyarbakır'da açılan Millet Mektepleri ve yürütülen faaliyetler, Latin harflerinin kabulünün ardından şehirde okur-yazarlık oranını artırmaya yönelik sistemli bir çabanın ürünü olarak dikkat çekmektedir. 1927 nüfus sayımına göre 194.316 nüfusa sahip Diyarbakır'da okuma-yazma bilenlerin oranının son derece sınırlı olması, Millet Mektepleri'nin şehir açısından önemini artırmıştır. 1 Ocak 1929 tarihinde Diyarbakır'da açılan Millet Mektepleri'nde alfabe ve okuma kitapları Maarif Vekâleti tarafından temin edilmiş, dönem sonunda başarılı olan erkek ve kadın öğrencilere kitap hediye edilmiştir. Millet Mektepleri'nin faaliyet verilerine göre 1928-1935 yılları arasında Diyarbakır'da toplam 139 adet A dershanesi açılmıştır. Bu dershanelerin 111'i şehir merkezinde, 28'i köylerde faaliyet göstermiştir. Aynı dönemde açılan B dershanelerinin toplam sayısı ise 35 idi ve bunların 34'ü şehirde iken sadece 1'i köylerde kurulmuştur. Bu bulgular, A ve B dershanelerinde şehir merkezinin köylere göre açık bir üstünlük gösterdiğini göstermektedir. Dershane sayıları yıllara göre değerlendirildiğinde, özellikle 1928-1929 döneminde yüksek bir seviyeye ulaştığı, sonraki yıllarda ise kademeli bir düşüş gösterdiği anlaşılmaktadır. Öğretmen sayıları da bu eğilimle paralel bir gelişim göstermektedir. 1928-1929 ve 1929-1930 yıllarında toplam 27 öğretmen görev yaparken, 1930-1931'de bu sayı 24'e, 1931-1932'de 23'e, 1932-1933'te 11'e, 1933-1934'te 9'a ve 1934-1935'te 6'ya düşmüştür. Millet Mektepleri şehirde gündüzün yanı sıra gece dersaneleri aracılığıyla da faaliyet göstermiş, Gazi, İsmet Paşa, Cumhuriyet ve Kız Yatılı mekteplerinde 1 Kasım 1930'dan itibaren gece dersleri açılmıştır (Şimşek, 2021, ss. 327-332).

Millet Mektepleri, Diyarbakır'da okur-yazarlık oranının artırılmasında ve Cumhuriyet'in eğitim ile yurttaşlık politikalarının yerleşmesinde önemli bir işlev üstlenmiştir. 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımına göre yedi yaş ve üzeri nüfusun yalnızca % 3.45'inin okuma-yazma bildiği şehirde, bu oran 1935 sayımında % 8.1'e yükselmiş, 1945'te % 14.60'a ulaşmış, 1950'de ise % 13.90 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler özellikle ilk yıllarda belirgin bir artışın yaşandığını göstermektedir. 1929'dan itibaren il merkezi, ilçe ve köylerde A ve B dersaneleri şeklinde teşkilatlanmış Millet Mektepleri, binlerce yetişkine okuma-yazma ve yurt bilgisi öğretmiş, eğitim imkânı bulamayan geniş toplum kesimleri için önemli bir eğitim kanalı oluşturmuştur. Bununla birlikte bu kurumlar yalnızca okuma-yazma öğretmekle sınırlı kalmamış, Türkçenin yaygınlaştırılması, yurttaşlık bilincinin kazandırılması ve rejimin değerlerinin benimsetilmesi yönünde işlev görmüştür (Çağlayan, 2025, s.423).

Millet Mektepleri, Diyarbakır özelinde değerlendirildiğinde teknik anlamda okuma-yazma öğretmeyi hedefleyen bir eğitim girişimi olarak Cumhuriyet modernleşmesinin kültürel ve ideolojik inşa sürecinin yerel ölçekteki başlıca araçlarından biri olarak işlev görmüştür. 1928-1930 yılları arasında dershane ve öğretmen sayılarındaki yoğunluk, yeni harflerin benimsetilmesi sürecinin başlangıçta planlı ve sistemli bir biçimde yürütüldüğünü göstermektedir. Özellikle Diyarbakır merkezinde açılan A ve B dershanelerinin köylere kıyasla

belirgin üstünlüğü, eğitim faaliyetlerinin merkezi alanlarda yoğunlaştığını ve dönüşüm sürecinin öncelikle şehir merkezinde derinleştiğini ortaya koymaktadır. Öğretmen sayılarında ve dersane açılışlarında sonraki yıllarda gözlenen azalma, sürecin ilk yıllardaki seferberlik niteliğinden daha kurumsal ve sınırlı bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Fakat buna rağmen 1927-1935 arasındaki okur-yazarlık oranlarındaki artışlar, Millet Mektepleri'nin, Diyarbakır'da eğitim düzeyinin yükselmesine anlamlı katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca bu kurumlar aracılığıyla verilen yurttaşlık bilgisi dersleri, bireysel okur-yazarlığın yanı sıra yeni rejimin değerlerinin ve ortak dil anlayışının toplumsal düzeyde yerleşmesini de desteklemiştir. Millet Mektepleri, Diyarbakır'da eğitimsel bir dönüşümün yanı sıra kültürel bütünleşme ve modernleşme sürecinin yerel ölçekteki taşıyıcı unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir.

DİYARBAKIR MAARİF MÜDÜRÜ LÂTİF ÖKTEM'İN FOTOĞRAF ARŞİVİ

Lâtif Öktem Arşivi'nde yer alan ve 1927-1929 yılları arasını kapsayan fotoğraflar, çalışmada birincil görsel kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Bu fotoğraflar, belirli anların belgeleri olmanın ötesinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Diyarbakır'daki eğitim yaşamını, kamusal düzeni ve toplumsal dönüşümü ortaya koyan tarihsel kaynaklar niteliği taşımaktadır. Fotoğraflar, katılımcıların toplumsal özellikleri ve meslekleri, konumlanışları, kıyafet tercihleri ve törensel düzen gibi unsurlar dikkate alınarak incelenmektedir. Fotoğrafların temsil ettiği kamusal alan anlayışı ve dönemin ideolojik çerçevesi göz önünde bulundurulmaktadır. Millet Mektepleri'nin açılışına ilişkin görüntüler, resmî törenlerin düzenleniş biçimleri ve kıyafet devriminin yerel yansımaları, Cumhuriyet modernleşmesinin şehir ve gündelik yaşamda meydana gelen değişimleri yansıtan önemli göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, görsel belgelerin betimleyici materyaller olmanın ötesinde, dönemin toplumsal ve kültürel yapısını anlamada önemli birer tarihsel kaynak olduğunu göstermeyi hedeflemektedir.

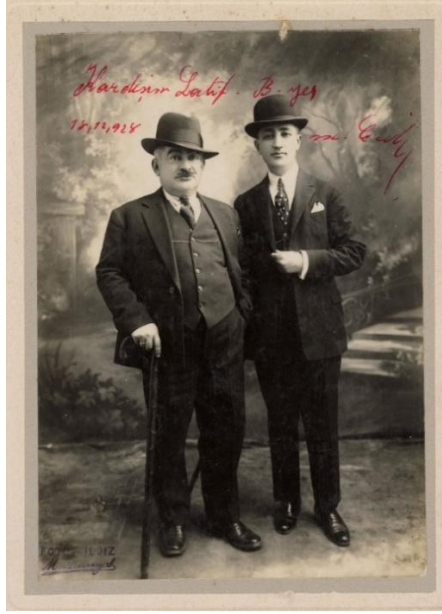

Fotoğraf 1. Diyarbakır Maarif Müdürü Lâtif Öktem masa başında çalışırken.

Masa başında evrakları arasında çalışırken görüntülenen Lâtif Öktem, Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'daki yerel eğitim bürokrasisinin görsel bir temsilini sunmaktadır. Kapalı bir büro mekânında, büyük bir masa üzerinde düzenlenmiş dosyalar, mürekkep takımı ve resmî evraklarla birlikte yer alması, Diyarbakır'da kurumsallaşmış bir idarî yapının varlığını göstermektedir. Lâtif Öktem'in doğrudan karşıya yönelmiş ciddi ifadesi ve çalışma hali ise bireysel bir portreden ziyade modern devlet memuru kimliğinin bilinçli bir temsilini yansıtmaktadır.

Kravat, gömlek ve ceket kullanımı ise kıyafet devriminin Diyarbakır bürokrasisi üzerindeki etkisini açık biçimde yansıtmaktadır. Bu durum Osmanlı döneminin geleneksel memur imgesinden farklı olarak Cumhuriyet'in modern kimliğini temsil eden bir görünüm yansıtmaktadır. Bu yönüyle söz konusu fotoğraf, bir idarecinin çalışma anını kaydetmenin

ötesinde, Millet Mektepleri sürecinde eğitim politikalarının yerelde nasıl kurumsal bir çerçevede yürütüldüğünü ve Cumhuriyet modernleşmesinin Diyarbakır'daki bürokratik yansımalarını görünür hale getirmektedir. Lâtif Öktem'in yer aldığı fotoğrafların arka yüzlerinde "Türkiye Cumhuriyeti Diyarbakır Maarif Müdüriyeti" damgası mevcuttur. Bu durum, söz konusu görsellerin kişisel hatıraların ötesinde, resmî ve kurumsal bir belge niteliği taşıdığını göstermektedir.

Fotoğraf 2. Maarif Müdürü Lâtif Öktem ve Şark Vilayetleri Maarif Emîni Celil Bey.

Diyarbakır Maarif Müdürü Lâtif Öktem ile Şark Vilayetleri Maarif Emîni Celil Bey'in birlikte yer aldığı bu fotoğraf, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim bürokrasisinin kurumsal kimliğini görsel düzlemde yansıtmaktadır. Her ikisinin Batılı tarzda takım elbise, kravat ve şapka ile yer alması, Cumhuriyet'in kıyafet devrimleri sonrasında kamusal alanda benimsenen modern görünüm anlayışını göstermektedir.

Geleneksel Osmanlı bürokrati imgesinden farklı olarak fötr şapka ve takım elbisenin tercih edilmesi, yeni rejimin laik ve Batılılaşma eksenli idareci profilini simgelemektedir. Duruşlarındaki ciddiyet ise eğitim teşkilatında görev alan üst düzey yöneticilerin otorite ve kurumsal disiplinle özdeşleşen temsil biçimini güçlendirmektedir. Bu fotoğraf, Cumhuriyet devrimlerinin yerel bürokraside benimsenme biçimini ve eğitim alanındaki modernleşme anlayışının somut yansımalarını görünür kılmaktadır.

Fotoğraf 3. Diyarbakır Millet Mektepleri'nin açılışında düzenlenen törende konuşma yapan Maarif Müdürü Lâtif Öktem.

1929 yılına ait bu fotoğraf, Diyarbakır'da Millet Mektepleri'nin açılışı sebebiyle düzenlenen töreni belgelemektedir. Diyarbakır Belediye Dairesi'nin girişinde düzenlenen törende Millet Mektepleri'nin açılış konuşmasını Maarif Müdürü Lâtif Öktem yapmaktadır. Diyarbakır Belediye Dairesi kapısının üzerine asılan "Bugün Millet Mektepleri Açıldı 1929" ibareli pankart ve bina cephesinde yer alan "Belediye Dairesi 1928" yazısı, Latin harflerinin kabulüyle birlikte başlatılan okur-yazarlık çalışmalarının resmî ve sembolik çerçevesini ortaya koymaktadır. Türk bayraklarıyla süslenen bina önünde konuşma yapan Lâtif Öktem'in konumu, yerel eğitim bürokrasisinin sürece öncülük eden rolünü belirgin hale getirmektedir. Sol tarafta bulunan ayaklı pano üzerindeki "Yaşasın Başmuallimimiz Gazi" ifadesi, devrimin ideolojik dayanağını ve merkezî liderlikle kurduğu bağı vurgulamaktadır.

Tören sırasında askerî üniformalı müzisyenlerin ön planda bulunması, etkinliğin devlet organizasyonu içinde, disiplinli ve resmî bir merasim düzeniyle gerçekleştirildiğini göstermektedir. Takım elbiseli yerel yöneticiler ve eğitimcilerin merkezî konumlanması ile halkın çevresel yerleşimi ise hiyerarşik bir kamusal düzeni ifade etmektedir. Millet Mektepleri'nin Diyarbakır'daki açılışı sıradan bir eğitim faaliyeti olmaktan öte Cumhuriyet'in modern yurttaş yetiştirme projesinin millî semboller, tören kültürü ve devlet otoritesi bütünlüğünde kamusal alanda temsil edildiği bir merasim olarak değerlendirilebilir.

Fotoğraf 4. Diyarbakır Ana Mektebinde açılan Millet Mektebi'nin dört aylık devresinde muvaffakiyetle imtihan veren hanımların hatırası.

29 Nisan 1929 tarihli bu fotoğraf, Diyarbakır'da Ana Mektebi bünyesinde açılan Millet Mektebi kursunun dört aylık devresini tamamlayan kadınların ve öğretmenlerin hatırası olarak kayda geçirilmiştir. Okul girişinde törensel bir düzen içinde konumlandırılan kadın grubu, Cumhuriyet döneminde yürütülen okuma-yazma seferberliğinin yerel ölçekte nasıl uygulandığını göstermektedir. Arka plandaki süslemeler ve mimarî çerçeve, eğitimin millî bir misyon olarak ele alındığını gösterirken, kadınların modern mantoları, etekleri ve başörtüleri geleneksel ile modern arasındaki geçiş sürecini yansıtmaktadır.

Ön sırada oturan öğretmen, kadınların eğitimdeki otorite konumunu ve Cumhuriyet'in eğitim politikalarındaki etkin rollerini simgesel olarak vurgulamaktadır. Fotoğraf, Diyarbakır'da Millet Mektepleri aracılığıyla Latin harflerine geçiş kararının uygulandığını, kadınların kamusal alandaki görünürlüğünün artırıldığını ve eğitim yoluyla yeni bir yurttaşlık kimliği oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir.

Fotoğraf 5. Diyarbakır Millet Mektepleri hanımlar kursu birinci devrenin Diyarbakır Maarif Müdürlüğü'ne hatıra-i höremetkârisi.

1929 tarihli bu fotoğraf ve altındaki ifade, Cumhuriyet döneminde kadınlara yönelik eğitim seferberliğinin yerel ölçekteki yansımalarını göstermektedir. Okul binası önünde düzenli bir kompozisyon içinde yer alan kalabalık kadın grubu, Millet Mektepleri'nin yalnızca okuma-yazma öğretimine yönelik bir girişim olmadığını, yeni bir toplumsal kimlik oluşturma sürecinin parçası olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların mantoları, etekleri, şapkaları ve başörtüleri, geçiş dönemine özgü bir görünüm sergileyerek, geleneksel örtünme biçimleri ile Batılı giyim unsurlarının bir arada varlığını yansıtmaktadır. Bu durum, Cumhuriyet dönemindeki modernleşmenin toplumsal alanda kademeli ve çok katmanlı bir değişim süreci olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Fotoğrafın ön sırasında yer alan öğretmenler, kadınların eğitim alanında ve kamusal hayatta daha belirgin ve etkili bir konum kazandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Diyarbakır'da Cumhuriyet modernleşmesinin kadınların eğitimi aracılığıyla toplumsal dönüşümü hedeflediğini göstermektedir. Millet Mektepleri aracılığıyla okur-yazarlığın yaygınlaştırılmaya ve yeni yurttaş kimliğinin oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 6. Diyarbakır Ana Mektebi'nin Mart, Nisan aylarında muvaffakiyetli imtihan veren hanımlarımız.

Cumhuriyet döneminde kadınların eğitim alanındaki görünürlüğünü ve kamusal alana katılımını yansıtan bu fotoğraf, dönemin toplumsal değişim sürecini kavramak açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Fotoğrafın altındaki “*Ana mektebinin Mart-Nisan aylarında muvaffakiyetle imtihan veren hanımlarımız*” ifadesi, yetişkin veya genç kadınların eğitim sürecine dahil olduğunu ve elde edilen başarının kolektif bir hatıra olarak kayda geçirildiğini göstermektedir. Okul girişinde düzenli bir kompozisyon içinde konumlandırılan grup ile arka plandaki bayrak ve süslemeler, eğitimin millî ve resmî bir çerçeve içinde sunulduğunu vurgulamaktadır.

Katılımcıların elbiseler, başörtüsü veya modern şapka benzeri başlıklar ile çanta ve çeşitli aksesuarlar kullanmaları, geleneksel unsurlar ile modern giyim anlayışının geçiş dönemine özgü bir sentezini yansıtmaktadır. Fotoğrafın ön sırasında yer alan öğretmen ise kadınların eğitim alanındaki otoritesini görünür kılmaktadır. Diyarbakır’da Cumhuriyet modernleşmesinin, erkek bürokratik elitlerin yanı sıra kadınların eğitimi ve kamusal alandaki varlığı yoluyla da biçimlendiği görülmektedir. Yeni toplumsal cinsiyet rollerinin eğitim kurumu üzerinden inşa edilmeye çalışıldığı da görülmektedir.

Fotoğraf 7. Diyarbakır Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi önünde öğretmenler ve öğrenciler.

26 Temmuz 1929 tarihli bu fotoğraf, Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi önünde gerçekleştirilen bir okul törenini belgelemektedir. Fotoğrafta öğretmenler ile kız ve erkek öğrenciler, okul binasının duvarı önünde planlı bir düzen içinde konumlandırılmıştır. Arka planda yer alan bez pankartta “*İki Numaralı İlk Mektep*” ifadesinin bulunması, mekânın kurumsal kimliğini vurgulamaktadır. Öğrencilerin ellerinde taşıdığı levhalarda “*Temiz Su*” ve “*Hürmet*” gibi ifadelerin yer alması, eğitimin yalnızca bilgi öğretimiyle sınırlı olmadığını, yurttaşlık bilinci, toplumsal değerler ve modern yaşam anlayışını da içeren bir bilinç oluşturma sürecini yansıtmaktadır.

Sol tarafta belirgin biçimde yer alan Türk bayrağı, etkinliğin millî karakterini güçlendirirken, öğrencilerin düzenli kıyafetleri ve gruplar halindeki yerleşimi, törenin disiplinli ve sembolik bir düzen içinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ön sırada yer alan küçük yaşta kız öğrencilerin çiçekli taçlarla oturtulması, törenin estetik boyutunu pekiştirirken, erkek öğrencilerin başlık ve ceketleri birlik ve düzen vurgusunu desteklemektedir. Öğretmenlerin takım elbiseli ve kravatlı görünüşleri ise Cumhuriyet’in modern eğitim kadrosunu simgelemektedir. Diyarbakır’da okul, bir eğitim mekânı olmanın ötesinde millî kimliğin,

yurttaşlık bilincinin ve modernleşme anlayışının törenler aracılığıyla kamusal alanda temsil edildiği önemli bir alan niteliği taşımaktadır.

Fotoğraf 8. Lâtif Öktem, öğrenciler ve öğretmenlerle birlikte Diyarbakır Orta Mektep önünde.

Diyarbakır'daki eğitim hayatının törensel yönünü yansıtan bu fotoğraf, Diyarbakır Orta Mektebi önünde çekilmiştir. Fotoğrafta Lâtif Öktem öğrenciler ve öğretmenlerle birlikte yer almakta ve ilk sırada sandalyede oturanlar arasında soldan üçüncü kişi olarak görülmektedir. 1926-1932 yılları arasında Diyarbakır Ortaokulu olarak kullanılan bu yapı, Ziya Gökalp Lisesi veya Diyarbakır Lisesi adıyla da bilinmekte ve günümüzde Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası binası olarak kullanılmaktadır. Görüntüde ayrıca Şark Vilayetleri Müdüriyeti-ü Umûmisi İbrahim Tali Bey, Şark Vilayetleri Maarif Emîni Celil Bey, Diyarbakır Valisi Nizameddin Bey, Muallim Mektebi Müdürü Bedri Bey, Muallim Mektebi Muallimi İsmail Hakkı Bey, Musiki Muallimi İrfan Bey, Tatbikat Muallimi Fahri Bey, Muallim Fevzi Bey, Muallim Kemal Bey ile Orta Mektep ve İlk Mektep izcileri yer almaktadır.

Fotoğraftaki topluluk, 23 Nisan 1928 kutlamaları dolayısıyla bir araya gelmiştir. Okul binası önünde bir düzen içinde sıralanan öğrenci grubu ile ön sırada oturan idareci ve öğretmenler, Cumhuriyet döneminin disiplinli eğitim anlayışını göstermektedir. Öğrencilerin benzer kıyafetler içinde yer alması, dönemin eğitim politikalarında fiziksel disiplin ve kolektif düzenin önemine işaret etmektedir. Ön sırada takım elbiseli ve kravatlı yöneticilerin bulunması kıyafet devriminin yerel bürokrasi üzerindeki etkisini gösterirken, arka plandaki Osmanlıca kitabe ise mimarî ve kültürel sürekliliği hatırlatmaktadır. Cumhuriyet'in modern yurttaş yetiştirme ideali, disiplin, birlik ve düzen vurgusu üzerinden Diyarbakır'daki kamusal alanda temsil edilmektedir.

Fotoğraf 9. Lâtif Öktem, Diyarbakır Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi önünde öğrenci ve öğretmenler.

Diyarbakır'daki eğitim hayatının gündelik boyutunu yansıtan bu fotoğraf, Lâtif Öktem'in Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi önünde öğrenci ve öğretmenlerle bir arada yer aldığı bir okul ortamını belgelemektedir. Okul binasının duvarı önünde iki sıra halinde konumlandırılan öğrenci grubu ile aralarında oturan öğretmenler, Cumhuriyet döneminin eğitim ortamına dair somut ipuçları sunmaktadır. Ön sırada takım elbiseli erkek öğretmenin yanında bir kadın öğretmenin bulunması, Cumhuriyet'in eğitim kadrolarında kadınların da görev almaya başladığını göstermesi bakımından önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Kız ve erkek öğrencilerin aynı fotoğrafta ve benzer konumlarda yer alması, karma eğitim anlayışının yerel düzeydeki yansımalarına işaret etmektedir.

Öğrencilerin kıyafetlerinde belirli bir düzen gözlenmekle birlikte tam anlamıyla standart bir okul üniformasının bulunmaması, dönemin geçiş niteliğini yansıtmaktadır. Erkek öğrencilerin ceket ve gömlekle, kız öğrencilerin ise sade elbiseler ve örgülü saçlarla görünmesi, modernleşme sürecinin gündelik hayattaki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Fotoğraf bir okul topluluğunu belgelemekle birlikte Cumhuriyet'in yeni nesli modern, disiplinli ve karma bir eğitim ortamında yetiştirme hedefinin Diyarbakır'daki yansımalarından birini göstermektedir.

Fotoğraf 10. Silvan Yatılı Mektebi (Silvan Gazi İlkokulu) önünde öğrenciler ve öğretmenler.

Silvan Yatılı Mektebi (Silvan Gazi İlkokulu) önünde öğrenciler ve öğretmenlerin yer aldığı bu fotoğraf, Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'daki eğitim kurumlarının toplumsal dönüşüm sürecindeki rolünü yansıtan önemli bir görsel belge niteliğindedir. Okul binasının kemerli girişleri önünde düzenli bir kompozisyon içinde yerleştirilen öğrenci grubu ve öğretmen, eğitimin toplum önünde temsil edilen bir alan olarak kurgulandığını göstermektedir. Öğrencilerin farklı yaş gruplarına mensup olması ve kıyafetlerindeki çeşitlilik, kimi çocukların ceketli ve daha düzenli bir görünüm sergilemesi, kimilerinin ise daha sade ve yerel özellikler taşıyan giysilerle bulunması, Cumhuriyet'in eğitim politikalarının sosyo-ekonomik açıdan farklı toplumsal kesimlere ulaştığını düşündürmektedir.

Öğretmenlerin takım elbiseli, kravatlı ve ciddî duruşları ise modern, disiplinli ve rehber konumundaki yeni eğitimci profilini temsil etmektedir. Fotoğrafın okul binasının ön cephesinde ve kurumsal mimariyi görünür kılan bir çerçevede çekilmiş olması, okulun bir eğitim mekânı olmanın ötesinde, Cumhuriyet modernleşmesinin şehirdeki sembolik unsurlarından biri olarak konumlandırıldığını göstermektedir.

Fotoğraf 11. Diyarbakır Orta Mektep bahçesinde öğrenciler voleybol oynarken.

Diyarbakır Orta Mektebi bahçesinde öğrencilerin voleybol oynadığı bu fotoğraf, Diyarbakır'daki eğitim kurumlarında beden eğitimi ve sportif faaliyetlerin modern eğitim anlayışının bir parçası olarak konumlanmasını yansıtmaktadır. Okul avlusunda kurulan voleybol sahasında öğrencilerin oyuna katılması, eğitimin yalnızca ders içeriğinin aktarılmasından ibaret olmadığını, fiziksel gelişim, disiplin ve takım ruhunu da kapsayan bütüncül bir eğitim yaklaşımı benimsendiğini göstermektedir.

Çizgili formalar giyen öğrenciler, sporun kurallı ve organize bir etkinlik olarak gerçekleştirildiğine işaret ederken, çevrede oyunu izleyen öğretmen ve yöneticiler bu faaliyetlerin kurumsal denetim ve rehberlik altında yürütüldüğünü düşündürmektedir. Okul binasının hemen yanında gerçekleştirilen bu etkinlik, eğitim sürecinde sınıf içi ve sınıf dışı uygulamaların birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alındığını göstermektedir. Diyarbakır'daki Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışında modern yurttaşın zihinsel gelişiminin yanı sıra bedensel açıdan da disiplinli, sağlıklı ve toplum bilinci taşıyan bir birey olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Fotoğraf 12. Lâtif Öktem diğer öğretmenler ile birlikte Diyarbakır Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi önünde.

Lâtif Öktem'in diğer öğretmenlerle birlikte Diyarbakır Gazi Mustafa Kemal İlk Mektebi önünde yer aldığı bu fotoğraf, Diyarbakır'da Cumhuriyet seçkinlerinin sosyal ve kamusal görünümünü yansıtan dikkat çekici bir görsel belge niteliğindedir. Bir kamu binası önünde konumlandırılan erkek ve kadın öğretmenlerin Batı tarzı şapka, takım elbise ve modern kesimli kıyafetler giymiş olması, kıyafet devriminin yerel bürokrasi ve eğitim çevresi üzerindeki etkisini açık biçimde yansıtmaktadır. Erkeklerin kravatlı ve ceketli resmî görünümü ile kadınların şapkalı ve elbiseli modern tarzı, Cumhuriyet'in Batılılaşma doğrultusunda şekillenen toplumsal modelini simgelemektedir.

Fotoğrafta kadın figürün erkeklerle aynı hizada ve benzer görünürlükte yer alması, kamusal alanda kadın temsilinin artışını yansıtmaktadır. Ön tarafta çömelmiş durumda bulunan erkek figürün daha rahat ve gündelik bir duruş sergilemesi ise görüntünün yalnızca resmî bir pozdan ibaret olmadığını, sosyal bir birlikteliği de belgelediğini düşündürmektedir. Diyarbakır'da Cumhuriyet modernleşmesinin eğitim kurumları ve resmî törenlerin yanı sıra gündelik sosyal hayat ve kamusal görünüm üzerinden de şekillendiği, bu sürecin yeni bir yerel seçkin kimliğinin oluşmasına zemin hazırladığı görülmektedir.

Fotoğraf 13. Diyarbakır Muallim Mektebi ve Orta Mektep.

Muallim Mektebi ve Orta Mektep binalarını bir arada gösteren bu fotoğraf, Diyarbakır'daki eğitim kurumlarının mekânsal ve mimarî varlığını yansıtan bir görsel belge niteliğindedir. Fotoğrafta yer alan Orta Mektep binası, 1926-1932 yılları arasında Diyarbakır Ortaokulu olarak kullanılmış, Ziya Gökalp Lisesi veya Diyarbakır Lisesi adıyla da anılmıştır. Geniş bir arazi üzerinde yer alan ve çok sayıda pencereyle dikkat çeken iki büyük yapı, dönemin modern okul mimarisini yansıtan örnekler olarak değerlendirilebilir.

Binaların şehirden ayrı ve açık bir alan içerisinde konumlandırılmış olması, eğitim kurumunun bağımsız bir kamusal mekân olarak kurgulandığını düşündürmektedir. Bu mimarî düzenleme, Cumhuriyet'in eğitim politikalarının yalnızca müfredat ve eğitimsel içerikle sınırlı kalmadığını, fiziksel mekân üretimi aracılığıyla da modernleşmeyi hedeflediğini göstermektedir. Fotoğraf, Diyarbakır'da okulun yalnızca bir öğretim alanı olmadığını, planlı ve devlet destekli bir modernleşme anlayışının mekânsal karşılıklarından biri olarak inşa edildiğini göstermektedir.

Fotoğraf 14. Lâtif Öktem'in de aralarında bulunduğu öğretmenler, öğrenciler, izciler ve askerler.

Lâtif Öktem'in de aralarında bulunduğu öğretmenler, öğrenciler, izciler ve askerlerden oluşan bu toplu fotoğraf, Diyarbakır'daki eğitim ve kamusal hayatın sosyal bütünleşme boyutunu yansıtan dikkat çekici bir görsel belge niteliğindedir. Açık alanda, ağaçlar altında çekilen fotoğrafta öğretmenler, yerel yöneticiler, öğrenciler ve farklı yaş gruplarından siviller bir arada konumlandırılmıştır. Ön sıralarda takım elbiseli ve kravatlı erkeklerin yanı sıra modern kıyafetli kadınların yer alması, Cumhuriyet'in yeni toplumsal görünümünü yansıtırken, arka sıralarda askerî üniformalı veya daha geleneksel kıyafetli bireylerin bulunması dönemin çok katmanlı toplumsal yapısını göstermektedir.

Kadın ve erkeklerin aynı karede benzer görünürlük düzeyinde yer alması, kamusal alanda cinsiyetler arası temsilin anlayışındaki dönüşümün yerel ölçekteki yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin yetişkinlerle iç içe yer alması, eğitimin sadece okul ortamıyla sınırlı kalmadığını ve toplumsal ile kamusal hayatın bir parçası haline geldiğini düşündürmektedir. Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'da eğitim çevresinde ortaya çıkan yeni kamusal topluluk ile modernleşme sürecinin çeşitli toplumsal kesimleri bir araya getiren bütünleştirici yapısı dikkat çekici bir özellik göstermektedir.

Fotoğraf 15. Diyarbakır Kalesi'ne öğrenci ve öğretmenlerin yaptığı gezi.

Diyarbakır Kalesi'ne yapılan bir gezi sırasında öğrenciler ve öğretmenlerin bir arada bulunduğu bu fotoğraf, Diyarbakır'daki eğitim ortamının daha dar ve samimi ölçeğini yansıtan önemli bir görsel belge niteliğindedir. Taş duvar önünde konumlandırılmış öğrenci grubu ile iki erkek öğretmenin birlikte yer alması, okulun gündelik eğitim yaşamına dair ipuçları sunmaktadır. Takım elbiseli ve kravatlı öğretmenler, Cumhuriyet'in modern eğitim kadrosunu temsil ederken, kız ve erkek öğrencilerin aynı görsel düzen içerisinde yer alması karma eğitim anlayışının yerel düzeydeki uygulamalarını göstermektedir.

Öğrencilerin kıyafetlerinde sade fakat düzenli bir görünüm dikkat çekmektedir. Kız öğrencilerin elbiseleri ve kısa saç modelleri ile erkek öğrencilerin gömlek ve ceketleri, dönemin modernleşme sürecinin gündelik hayata yansıyan unsurları arasında değerlendirilebilir. Fotoğrafın açık alanda çekilmiş olması, eğitimin yalnızca kapalı sınıf mekânıyla sınırlı kalmadığını, sosyal çevre ve tarihî mekânlarla ilişki içinde kurgulanan bir öğrenme anlayışının benimsendiğini düşündürmektedir.

Fotoğraf 16. Diyarbakır Belediyesi, Ulu Camii, eczane, kütüphane, kahvehanenin yer aldığı şehir meydanı.

Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'da kamusal mekânın yeniden düzenlenişini ve modern şehir hayatının oluşum sürecini yansıtan bu fotoğraf, şehrin idarî ve sosyal merkezlerinden biri hakkında önemli veriler sağlamaktadır. Belediye binası, eczane, kütüphane, kahvehane ve Ulu Camii gibi farklı işlevlere sahip yapıların aynı fotoğrafta yer alması, toplumsal yaşamın çok yönlü niteliğini göstermektedir. Bahçe bölümünde bulunan tabelalarda "*Diyarbakır Belediye Riyasetine*" ve "*Diyarbakır Belediye Reisi Nazım Beye*" ifadelerinin bulunması, meydanın belediye yönetimiyle ilişkili resmî bir alan olarak düzenlendiğini göstermektedir.

Çevresi demir parmaklıklarla sınırlanmış, ortasında süs havuzu ve üzerini örten dekoratif bir yapı bulunan bu meydan, etrafına yerleştirilmiş sandalyeler, düzenli ağaçlandırma ve açık oturma alanıyla, yeni bir sosyalleşme kültürünün varlığını ortaya çıkarmaktadır. Meydanı çevreleyen iki katlı yapılar ve kemerli mimarî unsurlar, geleneksel şehir dokusu ile modern düzenleme anlayışının aynı mekânda bir arada bulunduğunu göstermektedir. Alanda görülen otomobil ise dönemin teknolojik yeniliklerinin şehir yaşamına dahil olduğunu düşündürmektedir. Kamusal alanın planlı ve yeniden tanımlandığı Diyarbakır'da, modern şehir yaşamının ve yeni bir kamusal sosyalleşme anlayışının şekillenmeye başladığı görülmektedir.

Fotoğraf 17. Diyarbakır Ana Mektebi çocuk bayramı hatırası.

Fotoğrafın üzerinde yer alan “Diyarbakır Ana Mektebi Çocuk Bayramı Hatırası” ifadesi, 23 Nisan 1929 tarihinde gerçekleştirilen bir okul etkinliğini belgelemekte ve Cumhuriyet döneminde çocukluk, eğitim ve millî kimlik inşasının nasıl kurgulandığını yansıtan önemli bir görsel kaynak niteliği taşımaktadır. Okul girişinde, arka planda Türk bayrakları ve devlet armasının yer aldığı bir düzenleme, önünde küçük yaş grubu öğrencilerin dans figürleriyle konumlandırılması, Cumhuriyet’in çocuk merkezli yurttaşlık anlayışının törensel bir temsilini oluşturmaktadır.

Fotoğrafın merkezinde keman çalan kadının bulunması, müzik eğitiminin bir eğitim aracı olarak değerlendirildiğini ve kadın öğretmenlerin eğitim alanındaki varlığını göstermektedir. Çocukların çoğunlukla beyaz ve sade kıyafetler içinde yer alması, yeni başlangıç ve saflık düşüncesini simgelerken, kız ve erkek öğrencilerin birlikte konumlandırılması karma eğitim anlayışının erken yaş gruplarında da benimsendiğini düşündürmektedir. Fotoğrafın “Diyarbakır Ana Mektebi Çocuk Bayramı Hatırası” ifadesiyle kaydedilmiş olması, 23 Nisan’ın ulusal egemenliğin yanı sıra çocuklara verilen yeni toplumsal değer de sembolik bir günü olarak anlamlandırıldığını göstermektedir.

Fotoğraf 18. Diyarbakır Ulu Camii önündeki meydana 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı töreni.

Diyarbakır Ulu Camii önündeki meydanda, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla düzenlenen töreni belgeleyen bu fotoğrafta, törene katılan askerî ve sivil görevliler ile halkın bir araya geldiği görülmektedir. Törende taşınan pankartlardan birinde yer alan “Gazi, Türk’ün Güneşidir” ifadesi ile Mustafa Kemal Paşa’ya ait çiçeklerle süslenmiş bir portre, etkinliğin sembolik içeriğini belirgin hale getirmektedir. Öğrencilerin ellerinde bayraklar ve süslemelerle düzenli bir biçimde konumlandırılması, törenin planlı ve kolektif bir organizasyon niteliği taşıdığını göstermektedir.

Fotoğrafta öğrencilerin başlık ve kıyafetlerinde gözlenen düzen, millî disiplin ve birlik vurgusunu güçlendirirken, kurucu lider portresinin merkezî bir konuma yerleştirilmesi, yeni rejimin siyasal meşruiyetinin eğitim yoluyla genç kuşaklara aktarılmasına yönelik sembolik bir anlatı oluşturmaktadır. Böylece fotoğraf, Cumhuriyet döneminde Diyarbakır’daki tören kültürünün ve lider merkezli sembolik dilin eğitim ortamı aracılığıyla nasıl üretildiğini yansıtmaktadır.

Fotoğraf 19. Lâtif Öktem’in de aralarında bulunduğu 1927 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı töreni.

1927 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı töreni sırasında çekilen ve Lâtif Öktem’in de aralarında bulunduğu bu fotoğraf, Diyarbakır’da gerçekleştirilen resmî bir merasimin devlet hiyerarşisi ve otorite temsili üzerinden nasıl kurgulandığını yansıtan görsel bir belgedir. Taş basamaklar üzerinde katmanlı ve hiyerarşik bir düzen içinde konumlandırılmış askerî ve sivil yöneticiler, Cumhuriyet döneminin merkezîleşen devlet yapısının yerel ölçekteki görünümünü yansıtmaktadır. Ön sırada üniformalı subayların ve takım elbiseli sivil bürokratların yer alması, askerî ve sivil idarenin birlikte temsil edildiği bir kamusal düzeni göstermektedir.

Fotoğraftaki katılımcıların ciddî ve disiplinli duruşları törenin resmî niteliğini güçlendirirken, üniforma, madalya ve rütbe işaretleri devlet otoritesinin sembolik göstergeleri olarak öne çıkmaktadır. Sivil kıyafetli yerel eşraf ve bürokratların askerî kadroyla aynı karede bulunması ise Cumhuriyet’in yerel elitler ile devlet kadroları arasındaki bütünleşme sürecini yansıtmaktadır. Fotoğraf, Cumhuriyet’in Diyarbakır’daki idarî yapılanmasının disiplin ve resmiyet üzerinden kamusal alanda temsil edildiği bir modern devlet sahnesini yansıtmaktadır.

Fotoğraf 20. Diyarbakır'da 1928 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı töreni.

1928 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla Diyarbakır'da gerçekleştirilen töreni belgeleyen bu fotoğraf, toplumsal katılımın ve resmî programın bir arada nasıl kurgulandığını yansıtan görsel bir belge niteliğindedir. Uzun bir hat boyunca disiplinli biçimde sıralanmış öğrenciler ve gençler, ellerinde izcilik faaliyetlerinde kullanılan ekipmanlarla düzenli bir yerleşim oluşturmaktadır. Ön sırada takım elbiseli ve şapkalı sivil yöneticilerin yer alması, etkinliğin devlet erkânı gözetiminde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Arka planda görülen pankart ve bayraklar ise törenin millî karakterini vurgulamakta ve Cumhuriyet ideolojisinin toplumsal alanda geniş katılım yoluyla görünürlük kazandığını yansıtmaktadır.

Fotoğrafta yer alan pankartta okunabilen "*Cumhuriyet Türk semasında daima...*" ifadesi, Cumhuriyet rejiminin sürekliliğine yapılan sembolik bir vurgu niteliği taşımaktadır. Fotoğraftaki düzenli sıralanış, birlik ve disiplin anlayışını yansıtırken, katılımcıların duruşu törenin resmî bir atmosferde gerçekleştiğini göstermektedir. Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'da gençliğin ve eğitim kurumlarının, eğitim faaliyetlerinin yanı sıra millî birlik, disiplin ve yurttaşlık bilincini güçlendiren törenler yoluyla da biçimlendirildiği görülmektedir.

Fotoğraf 21. Diyarbakır'da 1928 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı töreninde İlk Numune Mektebi öğrencilerinin yürüyüşü.

1928 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenleri sırasında Diyarbakır'da İlk Numune Mektebi öğrencilerinin gerçekleştirdiği yürüyüşü gösteren bu fotoğrafta, Cumhuriyet döneminde millî kutlamaların sembolik ve görsel boyutunu yansıtan önemli bir belge niteliğindedir. Yürüyüş düzeninde önde taşınan Mustafa Kemal Paşa fotoğrafı, törenin ideolojik çerçevesini belirgin hale getirirken, çiçeklerle süslenmiş bir otomobilin etrafında ilerleyen kız öğrenciler ile önde bayrak taşıyan erkek öğrenci, etkinliğin planlı bir organizasyon olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin beyaz, sade ve düzenli kıyafetleri ile başlarındaki çiçekli taçlar, çocukluk ve yeni nesil vurgusunu güçlendirirken, Cumhuriyet'in modernleşme ideallerinin çocuklar üzerinden sembolik olarak temsil edildiğini düşündürmektedir. Taşınan bayrak üzerindeki yazı ve hilal sembolü, millî kimliğin bir göstergesi olarak törenin ideolojik boyutunu pekiştirmektedir. Arka planda yer alan otomobil ise teknolojik yeniliğin ve ilerleme söyleminin kamusal alandaki sembolik unsurlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Cumhuriyet ideolojisi Diyarbakır'da resmî söylemin yanı sıra tören estetiği, çocuk temsili ve modern semboller aracılığıyla toplumsal alanda görselleştirilmiştir. Bu anlayış, yeni nesil üzerinden geleceğe aktarılmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf 22. Diyarbakır'da 1928 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramı törenlerinde devlet görevlileri.

1928 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramı törenleri sırasında Diyarbakır'da çekilen bu fotoğrafta, Şark Vilayetleri Müdüriyet-i Umûmisi İbrahim Tali Bey, Diyarbakır Valisi Nizameddin Bey, Kolordu Kumandanı Nazmi Paşa, Baş Müşavir Mümtaz Bey, Şark Vilayetleri Maarif Emîni Celil Bey ve Adli Müşavir Talat Bey yer almaktadır. Fotoğraf, 1928 yılı Zafer Bayramı törenlerinde devlet hiyerarşisi ve temsil düzeninin nasıl kurgulandığını gösteren önemli bir görsel belge niteliğindedir. Üstü örtülü bir platform altında yan yana konumlandırılmış askerî ve sivil yöneticiler, Cumhuriyet döneminde merkezî otoritenin yerel düzeydeki görünürlüğünü göstermektedir.

Fotoğrafın ortasında üniformalı ve madalyalı bir askerî yetkilinin bulunması, törenin resmî niteliğini ve askerî otoritenin sembolik ağırlığını vurgulanmaktadır. Fotoğrafta yer alan takım elbiseli ve şapkalı sivil bürokratlar, kıyafet devriminin yerel seçkinler üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Katılımcıların disiplinli duruşları, tören kültürünün kontrollü yapısını pekiştirirken, askerî ve sivil unsurların aynı kompozisyon içinde yer alması Cumhuriyet'in erken döneminde devlet yapısının askerî ve bürokratik bileşenler aracılığıyla birlikte temsil edildiğini göstermektedir. Böylece fotoğraf, Diyarbakır'da Cumhuriyet otoritesinin toplumsal alanda disiplin, üniforma, madalya ve modern kıyafet sembolleri aracılığıyla görünür kılındığını ve resmî merasimlerin yeni rejimin meşruiyetini pekiştiren araçlar arasında yer aldığını göstermektedir.

SONUÇ

Lâtif Öktem Arşivi'nde yer alan 1927-1929 yıllarına ait fotoğraflar, Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'daki eğitim hayatını, toplumsal düzeni ve dönüşüm sürecini anlamaya imkân sağlayan önemli görsel belgeler sunmaktadır. Bu fotoğraflar, dönemin eğitim politikalarının, kamusal temsil biçimlerinin ve modernleşme anlayışının yerel ölçekte nasıl görünür hale geldiğini ortaya koyan tarihsel kaynaklar olarak değerlendirilebilir. Fotoğraflarda yer alan mekânsal düzen, katılımcıların konumlanması, kıyafet tercihleri ve törensel görünüm, Cumhuriyet'in erken yıllarında Diyarbakır'da yaşanan dönüşümün çok katmanlı yapısını göstermektedir.

1929 yılında faaliyete geçen Millet Mektepleri uygulaması, Diyarbakır'da Cumhuriyet'in eğitim politikalarının yerel ölçekteki en belirgin araçlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Latin harflerine geçiş kararının ardından faaliyete başlayan bu kurumlar, yetişkin nüfusun kısa sürede okur-yazar hale getirilmesini hedeflemiş fakat faaliyetleri yalnızca teknik bir okuma-yazma öğretimiyle sınırlı kalmamıştır. Fotoğraflarda görülen kurslar, törenler ve toplu eğitim faaliyetleri, Millet Mektepleri'nin yeni rejimin kültürel ve ideolojik amaçlarını toplumun çeşitli kesimlerine aktaran bir eğitim aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Kadın kurslarına katılan kalabalık grupların ve eğitim faaliyetlerinin fotoğraflarla kayıt altına alınması, Cumhuriyet yönetiminin okuma-yazma seferberliğini toplumsal dönüşümün temel araçlarından biri olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Millet Mektepleri, Diyarbakır'da eğitim seviyesinin yükselmesine katkı sağlarken, yeni bir yurttaşlık anlayışının ve ortak dil bilincinin yerleşmesini de destekleyen kurumlar olarak değerlendirilebilir.

Fotoğraflar eğitim kurumlarının kamusal ve sembolik bir temsil alanı olarak kullanıldığını da göstermektedir. Okul binaları önünde düzenlenen törenler, öğrencilerin ve öğretmenlerin belirli bir düzen içinde konumlandırılması, bayraklar, pankartlar ve lider portreleri gibi sembolik unsurların kullanılması, eğitimin yalnızca öğretim faaliyetlerinden ibaret olmadığını ortaya koymaktadır. Bu uygulamalar, Cumhuriyet ideolojisinin kamusal alanda görünürlük kazanmasında eğitim kurumlarının belirleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Okullar bu yönüyle bilgi aktarımının gerçekleştirildiği mekânların ötesinde, millî kimliğin, yurttaşlık bilincinin ve modernleşme anlayışının törensel görünümü aracılığıyla temsil edildiği kurumsal alanlar olarak işlev görmüştür. Arşivde yer alan görseller aynı zamanda Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'da şekillenmeye başlayan yeni bürokratik ve eğitimci elitin kamusal görünümünü de ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin takım elbise, kravat ve şapka gibi Batı tarzı kıyafetlerle görülmesi, kıyafet devriminin yerel bürokrasi ve eğitim çevresi üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Eğitimcilerin fotoğraflarda merkezi bir konumda yer alması ise modern devletin yerel ölçekteki temsilinin büyük ölçüde eğitim kurumları ve eğitimciler aracılığıyla gerçekleştirildiğini düşündürmektedir.

Fotoğraflar ayrıca kadınların eğitim alanındaki görünürlüğünün artmasına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Millet Mektepleri bünyesinde düzenlenen kadın kursları, kadın öğretmenlerin varlığı ve kadınların etkinliklerde yer alması, Cumhuriyet modernleşmesinin toplumsal cinsiyet boyutuna işaret etmektedir. Kadınların eğitim süreçlerine katılımı yalnızca okur-yazarlık oranlarının yükseltilmesiyle sınırlı kalmamış, yeni bir yurttaş kimliğinin oluşturulması hedefiyle ilişkilendirilmiştir. Eğitim kurumları, kadınların toplumsal alandaki görünürlüğünü güçlendiren ve modern yurttaşlık anlayışının toplumda yerleşmesine katkı sağlayan önemli kurumlar arasında yer almıştır. Eğitim faaliyetlerinin yalnızca sınıf içi öğretimle sınırlı kalmadığı da fotoğraflar aracılığıyla anlaşılmaktadır. Spor etkinlikleri, okul gezileri ve törenler gibi faaliyetler, Cumhuriyet döneminde benimsenen eğitim anlayışının zihinsel eğitimin yanı sıra bedensel gelişim, disiplin ve kolektif ruhu da kapsayan bir yaklaşım doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir.

Fotoğraflar, Diyarbakır'da kamusal mekânın yeniden düzenlenişi ve modern şehir hayatının oluşum sürecine dair de önemli ipuçları sunmaktadır. Belediye meydanı, okul binaları ve tören alanları gibi mekânlar, Cumhuriyet ideolojisinin sembolik olarak temsil edildiği alanlar haline

gelmiştir. Bu mekânlarda gerçekleştirilen törenler ve etkinlikler, yeni rejimin değerlerinin kamusal alanda görünür kılınmasını sağlamış ve toplumun farklı kesimlerinin bu süreçlere katılımını teşvik etmiştir. Böylece toplumsal mekân, Cumhuriyet modernleşmesinin temsil edildiği ve toplumsal birlik duygusunun pekiştirildiği bir alan olarak yeniden tanımlanmıştır.

Lâtif Öktem Arşivi'nde yer alan bütün fotoğraflar, Cumhuriyet döneminde Diyarbakır'daki eğitim faaliyetlerini, toplumsal tören kültürünü ve toplumsal değişim sürecinin anlaşılması açısından önemli bir tarihsel belge niteliği göstermektedir. Bu görseller, Cumhuriyet modernleşmesinin yalnızca merkezde yürütülen bir reform süreci olmadığını, eğitim kurumları, yerel bürokrasi ve kamusal törenler aracılığıyla küçük şehirlerde de somut biçimde görünür hale geldiğini göstermektedir. Diyarbakır örneği, eğitim politikalarının yerel toplum üzerindeki etkilerini ve modernleşme ideolojisinin gündelik yaşamla nasıl iç içe geçtiğini göstermesi bakımından dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır. Bu yönüyle Lâtif Öktem'in fotoğraf arşivi, Cumhuriyet döneminde eğitim, modernleşme ve toplumsal temsil arasındaki ilişkiyi görsel belgeler üzerinden incelemeye imkân sağlayan değerli bir tarihsel bellek niteliği taşımaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

An Examination of the Lâtif Öktem Archive: The Education Organization and Official Ceremonies in Diyarbakır (1927-1929)

The changes implemented in the field of education during the early years of the Republic were considered an important tool in the process of social transformation. The objective of this study is to examine educational life in Diyarbakır, the activities of the millet Schools in the city, and official ceremonial practices through photographs taken between 1927 and 1929. The primary objective of this study is to elucidate, through the analysis of visual documents, the manner in which the modernization of the Republic was depicted in Diyarbakır, with a focus on educational institutions, the arrangement of public spaces, and the cultural nuances of ceremonial practices. In the same vein, the study also examines how the reflections of the clothing revolution on the local bureaucracy and educational circles became visible in the photographs. Consequently, the impact of the educational policies implemented during the Republican era on the local community has been assessed through the analysis of visual materials.

The present study employs the visual history method, which is predicated on the analysis of photographs. The study's data set is primarily composed of photographs from the archive of Lâtif Öktem. A comprehensive examination of the photographs is conducted with the following parameters: spatial arrangement, participant positioning, clothing choices, ceremonial structure, and symbolic elements. The dates, locations, and notes about individuals found on the backs of the images were used as research data. These records facilitate comprehension of the historical process by which the photographs were produced. Academic studies on the subject were evaluated as supplementary sources. Consequently, visual documents were regarded as historical data, offering insights into the social and institutional framework of the era.

The findings of the study demonstrate that the Millet schools played a substantial role in the dissemination of literacy in Diyarbakır. Following the adoption of the Latin alphabet, the objective was to facilitate the acquisition of literacy skills by the adult population within a limited timeframe by establishing educational institutions. Instruction in fundamental reading and writing skills was administered in the A classroom. In B classrooms, subjects such as civics, history, and geography were taught. The subsequent years witnessed an uptick in literacy rates, which had been found to be rather low in the 1927 census. This phenomenon can be attributed to the impact of these educational practices. The observation that the majority of classrooms were situated in the city center suggests that educational activities were predominantly concentrated in central areas. This finding suggests that educational policies implemented during the Republican period could be more extensively implemented in urban centers.

The photographs demonstrate that educational institutions function as public representation spaces. Symbolic elements, including flags, banners, and portraits of founding leaders, were utilized in ceremonies held in front of school buildings. These practices contributed to the increased visibility of the Republican ideology within the public sphere. During the aforementioned ceremonies, students, teachers, and administrators were positioned in a specific hierarchical order. This phenomenon is indicative of the manner in which state authority is represented in the public sphere. The presence of education administrators attired in Western-style clothing, including suits, ties, and hats, serves as a testament to the influence of the clothing revolution on the local bureaucracy. The central role of educational institutions in public ceremonies indicates the significant impact of education in disseminating the values of the republican regime within society.

Photographs of women's courses demonstrate that women's visibility in public increased through education. The notable presence of female educators suggests a noteworthy degree of efficacy exhibited by women in the realm of education. The integration of contemporary and traditional elements in clothing serves to illustrate the social appearance that was characteristic of the transition period. Photographic evidence indicates that educational activities were not confined to conventional classroom instruction. Evidence suggests that the educational approach of the period in question encompassed both mental development and physical discipline, as demonstrated by sports events, school trips, and ceremonies.

The photographs contained within Lâtif Öktem's archive serve as significant historical documents, facilitating our comprehension of educational initiatives, social practices, and the transformative processes that have transpired in Diyarbakır. The Millet mektepler played a pivotal role in the dissemination of literacy, contributing to the widespread education of the populace. Educational institutions thus became sites for the public representation of the ideology of the Republic. The role of women in educational processes is widely recognized as a critical component of social transformation. Visual documents demonstrate the modernization process in Diyarbakır, illustrating its implementation at the local level through educational institutions, ceremonial culture, and public representation. This observation underscores the pivotal function of educational institutions in the social transformation process during the Republican era.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA):
BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2., Kutu No: 1, Dosya No:1, Belge No: 13, (11.11.1928).
BCA, Fon Kodu: 180.9.0.0., Kutu No: 2, Dosya No: 11, Belge No: 5, (24.11.1928).
BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0., Kutu No: 1, Dosya No: 2, Belge No: 13, (25.12.1928).

SALT Araştırma:

SALT Araştırma, *Diyarbakır'daki Okulların Fotoğraf Albümü-Photograph Album of Schools in Diyarbakır, 1927-1929*, EOKBAPHAL002.

Telif ve Tetkik Eserler

- Albayrak, M. (1994). Millet Mektepleri'nin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6 (28), 471-483.
- Binbaşıoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çağlayan, E. (2025). Millet Mektepleri'nin Açılması ve Diyarbakır'daki Faaliyetleri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 416-426.
- Doğan, İ. (2012). *Türk Eğitim Tarihinin Ana Evreleri*. İstanbul: Nobel Akademi Yayıncılık.
- İnan, A. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kayıran, M & Metintaş, M. Y. (2015). Latin Kökenli Yeni Türk Alfabesine Geçiş Süreci ve Millet Mektepleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 1-13.
- Kılınç, M. (2018). Millet Mektepleri'nin 1929 Yılı Eğitim Öğretim Faaliyetlerinin Cumhuriyet Gazetesine Göre Basına Yansımaları. *International Journal of Social Science Research*, 7 (1), 93-102.
- Kocabaşoğlu, U. (1991). Harf Devrimi'nin Eğitim ve Kültür Yaşamımız Üzerindeki Kimi Etkilerine Değin Gözlemler. *Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 113-124.
- Öktem, L. (1958). *Arılar: Çocuklarıma Şiirler, Masal ve Hikâyeler*. İstanbul: Vedat Turgay Matbaası.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şahin, M. (1992). Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 1 (2), 213-234.
- Şimşek, D. Ç. (2021). Latin Alfabesinin Kabulü Sonrası Diyarbakır'da Açılan Millet Mektepleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (68), 315-342.
- Şimşir, B. (2008). *Türk Yazı Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

MAKALE BİLGİLERİ:

Etik Kurul Kararı:	Araştırma Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Araştırmada herhangi bir katılımcıya yer verilmemiştir.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada telif hakkı gerektiren herhangi bir görsele yer verilmemiştir. Tarafımca makale için telif hakkı sözleşmesi imzalanıp dergi sistemine yüklenmiştir.

ARTICLE INFORMATION:

<i>Ethics Committee Decision:</i>	<i>The research is exempt from Ethics Committee Decision.</i>
<i>Participant Consent:</i>	<i>No participants were included in the study.</i>
<i>Financial Support:</i>	<i>No financial support was received from any institution or project for the study.</i>
<i>Conflict of Interest:</i>	<i>There is no conflict of interest between the people and institutions involved in the study.</i>
<i>Copyrights:</i>	<i>The study does not contain any images that require copyright. A copyright agreement was signed by me for the article and uploaded to the journal system.</i>